

مخاطب شناسی در امر به معروف و نهی از منکر با الگو گیری از سیره رضوی

یونس کشاورز یامچی^۱^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد گروه تربیت بدنی دانشگاه پیام نور تهران ایران

چکیده

هدف از امر به معروف و نهی از منکر آن است که مردم ارزش های اسلامی را بازشناخته و تحولات جهان را با ضوابط دین ارزیابی کنند و بکوشند زندگی جامعه را بر آن معیار تطبیق دهند و شخصیت افراد را بر اساس اسلام بشناسند (میرعظیمی، ۱۳۷۱، ۱۶۲). در کشوری که مردم حق اعتراض به گناه داشته باشند، گناهکار جرات قانون شکنی و تجاوز ندارد. زندان هر اندازه سخت باشد، به سختی زندان افکار عمومی نیست کسی که مورد طرد و تنفر مردم واقع شود، جهان پهناور برای وی تنگنای غیرقابل تحملی است (موسوی خرم آبادی، ۱۳۸۶، ۲۴۳). با نگاهی گذرا به سرنوشت بشر در می یابیم که امر به معروف و نهی از منکر از پیشینه ای به قدمت انسان برخوردار است. نخستین انسان دعوت کننده به نیکی بود و پس از او نیز پیام آوران وحی و پیروان مومنان در انجام این وظیفه مهم تلاش کردند که با ظهور واپسین فرستاده پروردگار شتاب بیشتری یافت و در گستره ای فراتر از همیشه پیاده شد نتیجه کوشش های خستگی ناپذیر حضرت محمد و یارانش شکل گیری جامعه ای نیرومند در مدینه بود که نمونه کامل حاکمیت ارزش های الهی به شمار می آمد. دانشمندان آگاهی که امام خمینی به عنوان نمونه کامل آن در روزگار ما، مردم را به انجام این وظیفه الهی فراخواند و جامعه را از بند استعمار شرق و غرب رهایی بخشید (مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، ۱۳۷، ۱۰-۹).

واژه های کلیدی: مخاطب شناسی، امر به معروف، نهی از منکر، سیره رضوی

افراد بشر از عقاید، اخلاق و اعمال یکدیگر تاثیر می گیرند و انحراف هر فردی همچنانکه به خود او ضرر می رساند، به عنوان عضوی از اجتماع به جامعه نیز ضربه می زند همانطور که وجود یک مرض در بدن در صورت عدم درمان او را به هلاکت می - رساند، عدم تامین سلامت اجتماع و جلوگیری نکردن از فساد اجتماعی جامعه را از هستی ساقط خواهد کرد. امر به معروف و نهی از منکر خود یک اصل عبادی، سیاسی، اجتماعی و اخلاقی است و اصل مسولیت استقرار حکومت اسلامی، جهاد در راه حفظ و استقلال امت اسلامی و سرزمین های اسلامی هم اساسا بر اصل امر به معروف و نهی از منکر استوار می باشد. بدین معنی که چون اجرای کامل قوانین اسلامی و ایجاد امت اسلامی و اصولا تحقق کامل اسلام بدون استقرار نظم و نظام اسلامی و حکومت اسلامی، امکان پذیر نیست (مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، ۱۳۷۲، ۸۵-۸۴).

هدف از امر به معروف و نهی از منکر آن است که مردم ارزش های اسلامی را بازشناخته و تحولات جهان را با ضوابط دین ارزیابی کنند و بکوشند زندگی جامعه را بر آن معیار تطبیق دهند و شخصیت افراد را بر اساس اسلام بشناسند (میرعظیمی، ۱۳۷۱، ۱۶۲). در کشوری که مردم حق اعتراض به گناه داشته باشند، گناهکار جرات قانون شکنی و تجاوز ندارد. زندان هر اندازه سخت باشد، به سختی زندان افکار عمومی نیست کسی که مورد طرد و تنفر مردم واقع شود، جهان پهناور برای وی تنگنای غیرقابل تحملی است (موسوی خرم آبادی، ۱۳۸۶، ۲۴۳).

با نگاهی گذرا به سرنوشت بشر درمی یابیم که امر به معروف و نهی از منکر از پیشینه ای به قدمت انسان برخوردار است. نخستین انسان دعوت کننده به نیکی بود و پس از او نیز پیام آوران وحی و پیروان مومنان در انجام این وظیفه مهم تلاش کردند که با ظهور واپسین فرستاده پروردگار شتاب بیشتری یافت و در گستره ای فراتر از همیشه پیاده شد نتیجه کوشش های خستگی ناپذیر حضرت محمد و یارانش شکل گیری جامعه ای نیرومند در مدینه بود که نمونه کامل حاکمیت ارزش های الهی به شمار می آمد. دانشمندان آگاهی که امام خمینی به عنوان نمونه کامل آن در روزگار ما، مردم را به انجام این وظیفه الهی فراخواند و جامعه را از بند استعمار شرق و غرب رهایی بخشید (مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، ۱۳۷، ۱۰-۹).

با توجه به اهمیتی که این دو فریضه بزرگ الهی دارد بخصوص در این زمانی که ما با تهاجم فرهنگی بسیار پیچیده و برنامه ریزی شده ای از سوی بیگانگان و بدخواهان انقلاب اسلامی روبه رو هستیم توجه و پرداختن به این موضوع مهم را بیشتر می نماید. واز سوی دیگر با توجه به عشقی که در قلوب مردم نسبت به امام رضا هست، توجه به سیره ایشان در نحوه برخورد با معروف و منکر و طرز برخورد ایشان با مخاطب معروف یا منکر بسیار می تواند راهگشای ما در این زمینه باشد تا با الگوگیری از سیره ایشان بتوانیم به راهکارهای عملی در این زمینه دست پیدا کنیم.

تعریف معروف و منکر

هر عملی که موجب کمال و رشد آدمی شود و از نظر شرع و عقل ارزش شمرده شود، «معروف» و هر عملی که باعث انحطاط فرد و اجتماع گردد و ضد ارزش شمرده شود، «منکر» نامیده می شود. به معروف از آن جهت معروف، یعنی شناخته - شده گفته شده که فطرت پاک آدمی، با آن آشنا و مانوس است و آن را می پذیرد (همان: ۳۷-۳۶). معروف و منکر از نظر اسلام محدود به حد معین نمی شود تمام هدف های اسلامی داخل در معروف است و تمام هدف های منفی اسلامی داخل در منکر است (مطهری، ۱۳۶۰، ۸۹-۸۸). امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یک امر اجتماعی در موارد گوناگون جنبه ارشادی دارد و از این جهت نیز یک روش تربیتی اساسی است. انسان طبیعتا ارشاد را بهتر از دستور دادن تحمل می کند. ارشاد تماس دو نفر

یا دو گروه را بصورتی انسانی در می آورد. در مواقع ارشاد مساله روشن تر مطرح می گردد، و جوانب امر مورد مطالعه قرار می گیرد (حسینی سنگانی، بی تا).

ملاک شناخت معروف و منکر در قرآن

بهترین منبع برای شناخت معروف و منکر، قرآن کریم و احادیث معصومین است که ما در اینجا به ذکر آیه پرداخته تا اهمیت موضوع را متذکر شویم: «کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر و تؤمنون بالله». (شما بهترین امتی بودید که در میان مردم ظهور یافتید و امر به معروف و نهی از منکر می کنید و به خدا ایمان دارید).

در این آیه شریفه، امت اسلامی به عنوان بهترین امت معرفی شده است. و دلیل آن دو چیز ذکر شده: «امر به معروف و نهی از منکر» و «ایمان به خدا». نکته جالب توجه اینکه در آیه شریفه، امر به معروف و نهی از منکر بر ایمان به خدا مقدم داشته شده که نشانه اهمیت و عظمت این دو فریضه بزرگ الهی و بیانگر این است که این دو واجب، ضامن گسترش ایمان در میان جامعه بشری است و چنانچه این دو فریضه اجرا نشود، ریشه های ایمان در دل ها سست می گردد و پایه های آن فرو می ریزد (مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، ۱۳۷۲، ۱۶-۱۳).

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در اسلام

این دو از والاترین و شریف ترین واجبات هستند و به وسیله این دو واجب، دیگر واجبات برپا می شود و در قرآن و روایات شریفه بر این دو فریضه ترغیب فراوانی با تعبیر مختلف شده است. از حضرت رضا نقل شده است که فرمود: پیامبر بارها می - فرمودند: «هنگامی که امت من امر به معروف و نهی از منکر را واگذارند پس باید با خدا اعلان جنگ نمایند» (معاونت پژوهشی آثار امام خمینی، ۱۳۷۸، ۳). از آنجا که امر به معروف و نهی از منکر نگهدارنده دین و ضامن اجرای واجبات دینی است جایگاه آن برتر از جهاد در راه خدا می باشد (شمس علیی، بی تا). در جهان امروز علاوه بر برخی نظارت ها و مراقبت های تخصصی که برعهده بعضی از موسسه ها و ادارات است، یک نظارت عمومی و ملی به تمام مردم واگذار شده تا حق انتقاد در کلیه امور را داشته باشند و لغزش ها را تذکر دهند. این همان نظارت ملی است که جهان متمدن آن را به صورت عالی ترین اصل پذیرفته است و اسلام در چهارده قرن پیش پایه گذار آن بوده است (موسوی خرم آبادی، ۱۳۸۶، ۲۴۰-۲۳۹).

آثار امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر پدیده ای اجتماعی می باشد و ارزنده ترین آثار آن نیز در اجتماع نمود پیدا می کند از آن جمله: اجرای احکام اسلامی - عدالت اجتماعی - سازندگی - استواری نظام اسلامی - امنیت - تضعیف جبهه نفاق - پاکیزگی کسب و کار.

ویژگی های امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر مانند دیگر واجبات، شرایطی دارد که بدون آن شرایط امر و نهی واجب نمی شود. به طور کلی تکالیف الهی دارای دو نوع شرطند: ۱- شرایط عمومی: که برای همه تکالیف وجود دارد، مانند: بلوغ و عقل. ۲- شرایط

اختصاصی: که برای هر یک از تکالیف به طور جداگانه وجود دارد. امر به معروف و نهی از منکر نیز علاوه بر شرایط عامه تکلیف، دارای چند شرط اختصاصی است (مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، ۱۳۷۲، ۵۸). بر هر مسلمانی واجب است با دارا بودن شرایط زیر دیگری را به برآوردن واجبات اسلامی وادارد و از ارتکاب محرمات بازدارد: ۱- کسی که امر به معروف و نهی از منکر می کند باید خودش کار نیک و ناروا را بشناسد و به احکام اسلام آشنا باشد و واجبات و محرمات و شرایط را به خوبی بشناسد تا گمراه نشود و دیگری را به آن امر یا از آن نهی نماید. ۲- باید احتمال بدهد که امر و نهی در مرتکب جرم تاثیر می کند و او را باز می - دارد پس در صورتی که بدانیم که بر آن ترتیب اثر نخواهد داد واجب نیست. ۳- این وظیفه مقدس جایی واجب است که مرتکب گناه، تکرار گناه کند و قصد ادامه آن را داشته باشد پس اگر بدانیم خود او از کار زشت و ناروا دست کشیده و پشیمان گشته نهی لازم نیست. ۴- امر به معروف و نهی از منکر نباید باعث ضرر جانی یا آبرویی و یا مالی بر او یا خویشان و آشنایان او شود (میرعظیمی، ۱۳۷۱، ۱۷۰).

مراحل و شیوه های امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر برای خود مراتبی دارد که عبارت است از: ۱- قلبی: اظهار ناراحتی قلبی در مقابل منکر مانند روترش کردن، دوری کردن، روی گرداندن، ترک رفت و آمد و مانند این ها به طوری که به طرف بفهماند که از کار بد او ناراضی است و از او می خواهد که ترک کند. ۲- زبانی: اگر قلبی کافی نباشد باید به زبان بگوید و اگر به نرمی بهتر آید نباید تندی کند اول باید با موعظه و نصیحت جلو آید اگر موثر نبود با تندی و خشونت روبرو شود (همان: ۱۷۰-۱۶۹). می توانیم بگوییم یکی از بیماری های اجتماع امروز ما این است که برای گفتن بیش از اندازه ارزش قائل است البته گفتن خیلی ارزش دارد، تا گفتن و روشن کردن نباشد و تا نوشتن و تصریح کردن حقائق نباشد کاری نمی توان کرد (مطهری، ۱۳۶۰، ۵۰). ۳- عملی: اگر زبانی کافی نبود باید عملاً جلوگیری کند و نحوه اقدام و عمل بسته به اهمیت موضوع و مقدار تاثیر است. و این مراتب سه گانه از حدیث رسول اکرم استفاده شده است و باید به ترتیب اعمال شود به طوری که اگر مرتبه پیش برای وادار کردن و جلوگیری نمودن کافی باشد از مرتبه بعد استفاده نکند و نیز در هر یک از آن ها مراعات شدت و ضعف را نمود زیرا اگر آسانتر موثر بود از شدیدتر آن باید خودداری کند (میرعظیمی، ۱۳۷۱، ۱۷۰-۱۶۹). مرحله ای و تدریجی بودن از سنت های خدای متعال در آفرینش و بعثت پیامبران است. تبلیغ و امر به معروف و نهی از منکر به دو روش مستقیم و غیرمستقیم امکان پذیر است در حالیکه روش غیرمستقیم موثرتر و نافذتر است و اگر این روش پشتوانه روش مستقیم نباشد آن روش، کارائی و تاثیر نخواهد داشت. روش مستقیم همان تبلیغ ظاهری به وسیله گفتار و امثال آن می باشد، اما روش غیرمستقیم این است که مبلغ و یا آمر و ناهی خود به آنچه می گوید عامل باشد که عمل و رفتار چنین شخصی بیشتر از گفتار او دیگران را به سوی معروف و نیکی ها فرا می خواند و از منکر باز می دارد (مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، ۱۳۷۲، ۶۹-۶۸).

مخاطب شناسی در امر به معروف و نهی از منکر

مخاطب شناسی و تحلیل شخصیتی مخاطبانی که در یک جامعه زندگی می کنند می تواند در امر برنامه ریزی و سپس تعمیم دادن امر به معروف و نهی از منکر در جامعه بسیار مفید واقع شود؛ چراکه انسان شناسی و شناخت درست و عمیق از مخاطب در انجام هر چه بهتر این فریضه کمک می کند. مخاطب ما برای اینکه به اوامر و نواهی ما توجه نماید باید شخصیت آمر و ناهی قابلیت پذیرش را از سوی مخاطب داشته باشد و اعتماد کافی به او داشته باشد. هر مبلغی که قصد امر به معروف و نهی از منکر داشته باشد باید خود معروف و منکر را به خوبی بشناسد، تجربه کافی در برقراری ارتباط موثر داشته باشد، زمان و مکان مناسب را در انتقال پیام انتخاب نماید، موقعیت شناس باشد، به وضع ظاهری خود توجه کافی داشته باشد. در صورتی که از

تخصص، تجربه، علم، شناخت زمان و مکان، موقعیت، جذابیت ظاهری و آراستگی بدنی برخوردار باشد میزان تاثیرگذاری او بر مخاطب بیشتر خواهد بود (کجباف، ۱۳۸۹، ۴-۳).

اگر ارتباط اثربخشی بین مخاطب و شخص آمر یا ناهی برقرار شود می تواند بیشترین تغییر را در میزان دانش، فهم، نگرش، رفتار، احساس و عواطف مخاطب ایجاد نماید. پس ارتباط موثر یک فاکتور برای جذب و پایبند ساختن مخاطب است. در گام بعد باید نسبت به مخاطب خود، احترام، احساس مسئولیت، دلسوزی و شناخت درست داشته باشد که در واقع این مولفه نشانه محبت و دوست داشتن مخاطب است و اگر مخاطب به این درک برسد که بر اساس محبت، به خیر و نیکی دعوت می شود پذیرای دستورات فرد آمر یا ناهی می شود. توجه به جهات عاطفی مخاطب زمینه را برای پذیرش امر و نهی هموار می سازد. در راستای انجام این فریضه بسیار مهم و حیاتی توجه به نکات زیر الزامی است که عبارتند از:

۱- توجه به عامل سن: از مهمترین عواملی که ما را در انجام موفقیت آمیز این فریضه می تواند یاری نماید توجه به سن مخاطب است چرا که مخاطب در سنین متفاوت دارای ویژگی ها، سلیقه، عقاید، طرز رفتار خاص و حتی از قالب واژگانی خاصی که اقتضای سن خود است استفاده می کند. در حقیقت عامل سن، عاملی است که در ترکیب با عوامل دیگری چون، تحصیلات، شغل، خانواده و ... ممکن است تفاوت های بسیاری در افراد ایجاد نماید (سجودی، ۱۳۸۴، ۵).

۲- تحصیلات و شغل: عامل شغل و تحصیلات نیز نقش مهمی در میزان توانمند ساختن فرد نسبت به انجام نقش های اجتماعی به صورت هرچه صحیح تر نقش دارد چرا که به ازای وقت و هزینه ای که برای آموزش افراد صرف می شود در انتها این انتظار را در دیگران ایجاد می کند که این شخص به لحاظ شخصیتی و فردی دارای کمالات باشد و عامل به اصول اخلاقی باشد.

۳- جنسیت: مورد جنسیت به نظر می رسد از عواملی باشد که در مخاطب شناسی امر به معروف و نهی از منکر باید بدان توجه نمود چرا که زنان و مردان با توجه به تفاوت هایی که در ساختار مغز و امور زیستی دارند شیوه ها و طرز برخوردهای متفاوتی را می طلبند.

۴- موارد جغرافیایی و باورهای بومی: منطقه جغرافیایی و باورهای بومی در این زمینه تاثیر بسزایی دارد و برای جذب مخاطب از این مسیر، استفاده از شبکه های محلی با گویش های خاص هر قوم به نظر عامل مهمی در مخاطب شناسی و جذب مخاطب دارد.

۵- موقعیت اجتماعی - اقتصادی: توجه به طبقه ای اجتماعی که به نوعی تحت تاثیر شرایط اقتصادی می تواند باشد و به عوامل دیگری چون شغل نیز ارتباط پیدا می کند کمک شایانی در شناخت مخاطب دارد.

۶- شناخت شخصیت مخاطبان: توجه به ویژگی های شخصیتی مخاطب و اینکه مخاطب متعلق به کدام تیپ شخصیتی است و از چه میزان سلامت روانی برخوردار است می تواند فرد آمر و ناهی را در پیشبرد اهدافشان یاری نماید (کجباف، ۱۳۸۹، ۱۰).

۷- استفاده از ابزار مناسب ارتباطی: با توجه به این نکته که شیوه ها و مراتب امر به معروف و نهی از منکر متفاوت است در نتیجه برای هر کدام باید از ابزار مناسب آن استفاده کند (باقی، ۱۳۸۹، ۲۱).

۸- شناخت زمان و مکان و شیوه های مناسب: انسان همیشه آمادگی شنیدن امر به معروف و نهی از منکر را ندارد، باید به دنبال موقعیت های مناسب بود یا موقعیت های مناسب را ایجاد نمود (کجباف، ۱۳۸۹، ۱۴).

سیره امام رضا در مخاطب شناسی امر به معروف و نهی از منکر

در نظام رضوی به انسان به عنوان موجودی الهی و عنصری خدایی نگریسته شده است که کانون برتری ها و فضایل اخلاقی و در بردارنده روحی الهی و جاودانی است که در نهایت به سوی خداوند بازمی گردد. بنابراین، رابطه با انسان و ارج نهادن به او، رابطه ای با خالق و ارج نهادن نسبت به پروردگار می باشد. پس هر انسانی برای انسان دیگری به منزله ی پلی برای رسیدن به خداوند است. بنابراین، از دیدگاه امام رضا (علیه السلام) والایی و ارزش انسان به منزله ی پایه و اساس قرار می گیرد و قوانین دیگر با توجه به این عمل تدوین می شود. (www.parsianforum.com) امام رضا فردی خوشرو و خوش برخورد بود. از این رو، با هر مسلمانی به سادگی رابطه برقرار می کرد و راه دوستی را با او باز می نمود و همگان با آن حضرت به زودی انس می گرفتند و می توانستند به خانه ایشان رفت و آمد نمایند، در کنارشان بنشینند و هم سخن شوند. هم چنین به هیچ کس به دیده تحقیر نمی نگریست. از این جهت، سخنان و خطابات آن بزرگوار به مردم، دوستان و شیعیان و حتی غلامان و خدمتکارانش احترام آمیز و چنان بود که گویی با اهل خانه خود معاشرت دارد. از این رو، آن حضرت در یکی از سخنانش در همین راستا چنین می فرماید: محبت نسبت به مردم و اظهار دوستی به آنان نیمی از عقل می باشد. www.tebyan-zn.ir

سیره عملی امام رضا در مورد فریضه امر به معروف و نهی از منکر

برای ملموس تر ساختن سخنانی که بیان شد نمونه داستانی از نحوه برخورد ایشان ذکر می شود تا فهم مساله راحت تر گردد: به دستور مامون علمای برجسته از فرقه های گوناگون در مجالس مناظره حاضر می شدند و امام رضا با آن ها مناظره و بحث می کرد. در یکی از این مجالس «عمران صابی» که از دانشمندان بزرگ بود حاضر شد و درباره ی توحید خدا با امام رضا به بحث پرداخت هر سوالی که او مطرح کرد امام با استدلال های روشن و قطعی، جواب می داد بحث و مناظره به اوج خود رسیده بود که هنگام نماز ظهر فرا رسید امام رضا به مامون فرمودند: «الصلاة قد حصرت» (وقت نماز فرا رسیده) عمران صابی گفت: «يَا سَيِّدِي لَا تَقْطَعْ عَلَيَّ مَسْأَلَتِي فَقَدْ رَقَّ قَلْبِي» ای آقای من! پاسخ سنوآل من را قطع نکن. اکنون قلب من نازک گشته است (آمادگی پذیرش حقیقت را یافته است) امام رضا تحت تاثیر احساسات عمران صابی قرار نگرفت و فرمود: «نصلي و نعود» نماز می گذاریم و سپس بازمی گردیم. امام رضا با همراهان برخاستند و نماز خواندند و پس از نماز به همان مجلس باز گشته و به بحث و بررسی ادامه دادند (کامرانی راد، بی تا).

با نگاه به نمونه عملی که از نحوه برخورد امام رضا با فریضه امر به معروف آمده و با توجه به ویژگی های شخصیتی و رفتاری امام رضا نکته مشهود این است که، امام رضا سال ها قبل از اینکه علوم روانشناسی و جامعه شناسی دنیا شکل بگیرد و به صورت مدون درآید دقیقاً بر اساس معیارهای امروزی عمل می کردند و سعی می کردند آنچه را که به دیگران سفارش می نمایند خود در عمل آن را انجام دهند. در حقیقت سیره ایشان بیشتر متکی بر شناخت مخاطب و انجام عملی آن رفتار بوده است. ایشان با جذابیت های رفتاری و اخلاقی که در وجود خویش پرورش داده بودند این توان را داشتند که هم دوست و هم دشمن را به طرف خویش جذب نمایند و او را مجاب به انجام کاری یا نهی از کاری نمایند در حقیقت نظام اخلاقی ایشان بیشتر بر حقوق انسانی استوار است و هنگامی که کوچکترین حقوق انسان ها رعایت شود این عمل درست همان رعایت حال مخاطب است که انجام آن ناشی از شناخت صحیح و دقیق جامعه و مخاطب است.

راهکارهای پیشنهادی

همه مردم در ایجاد فضای سالم زندگی فردی و اجتماعی نسبت به یکدیگر مسئولیت دارند، به همین دلیل، ضرورت دارد به منظور برپایی نظام اجتماعی متناسب با ارزش های الهی و انسانی، همه ناظر یکدیگر باشند (همان: ۲). در این مسیر به نظر می رسد با به کار بستن موارد زیر بتوان به مقصود دست یافت:

۱- دست یافتن به دانش انسان شناسی: انسان شناسی علم مطالعه انسان و فرهنگ است، انسان شناس برخلاف گیاه شناس و یا جامعه شناس و یا جانور شناس، پیش از هر چیز با یک نوع یگانه یعنی انسان اندیشه ورز سرو کار دارد (امام جمعه زاده، ۱۳۸۸، ۸۰).

۲- استفاده از برنامه های آموزشی: برنامه ها و کارگاه های آموزشی سبب می شود تا مخاطب شناخت بیشتری نسبت به مسائل پیدا نماید و صاحب ذهنی تحلیلی تر باشد که در این صورت متوجه ساختن مخاطب به مضرات ترک نمودن امر به معروف و نهی از منکر تسهیل شده و با ایجاد این دغدغه در ذهن او در حقیقت ما یک گام به سوی جذب مخاطب برداشته ایم.

۳- استفاده از فطرت زیباخواه و کمال جوی انسان: انسان به طور طبیعی از زشتی ها گریزان است و همیشه به زیبایی می - اندیشد و طالب زیبایی هاست اما مخاطب به این باور نرسیده است که منکرات کنونی جامعه سبب انحراف و به فساد کشیدن آن شده است در حقیقت مخاطب فعلی دچار یک نوع تسامح و روزمره گی شده است که به راحتی چشم خود را بر منکرات می بندد و حس زیبادوستی خود را به کنکاش و انمی دارد تا در نهایت به دنبال رفع این عوامل فساد از جامعه و از اطرافیانش باشد.

۴- سیره عملی: با توجه به رفتار امام رضا در برخورد با تمامی اقشار جامعه و سعی ایشان در نهادینه ساختن عمل به معروف ها و اجتناب از منکرات در زندگی و رفتار خویش، این نکته را به ما گوشزد می کند که انجام عملی معروف و ترک منکرات بسیار راهبردی تر از باقی شیوه ها است.

نتیجه گیری

امر به معروف و نهی از منکر فریضه ای است که به صراحت در قرآن ذکر شده و به سبب تاکید های مکرر در قرآن، قانون گذار نیز این فریضه را به عنوان یکی از اصول قانون اساسی در قانون گنجانده تا این امر که حیات جامعه بدان وابسته است از ضمانت اجرایی لازم برخوردار باشد. جامعه تا زمانی که از اصل امر به معروف و نهی از منکر الهام می گیرد چونان آب روانی است که در عین حفظ ارزش های اسلامی به مسیر خود ادامه داده و در بین مسیر نیز تمامی فسادها از بین می رود. برای انجام این فریضه نیاز به شناخت مسائل روز جامعه و شناخت مخاطب به شدت احساس می شود. اسلام بر انجام بی چون و چرای این فریضه تاکید دارد چرا که امر به معروف و نهی از منکر، تمام ابعاد زندگی انسان ها را شامل می شود و کلید دستیابی به مدینه فاضله و صیانت جامعه از رذایل، انجام این فریضه الهی است. از آنجا که انسان به عنوان اشرف مخلوقات از ساختار بسیار پیچیده ای برخوردار است که دایما با تغییر شرایط پیرامونش دستخوش تغییر و تحول می شود شناخت صحیح و دقیق از انسان ما را در انجام هر چه بهتر این فریضه یاری می رساند. برای انجام امر به معروف و نهی از منکر، شخص آمر و یا ناهی باید مسائل و عوامل بسیاری را مدنظر داشته باشد تا به موفقیت نایل آید؛ از جمله آن موارد توجه به شخص مخاطب، شخصیت او، توانایی ها، رده سنی، موقعیت اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی او است. برای دستیابی به این موارد لازم است شخص مبلغ از دانش روانشناسی، جامعه شناسی و انسان شناسی به صورت کامل بهره مند باشد و به نوعی در این امور تخصص یافته باشد چرا که این علوم شناخت دقیقی از انسان ها، شخصیت آن ها و نقاط ضعف و قوتشان به فرد می دهد که شخص آمر یا ناهی با در نظر گرفتن این موارد می تواند دعوت به خیر و نیکی را نماید. در شناخت مخاطب، ویژگی های روانی و روحی و عاطفی تاثیر بسزایی در موفقیت دارد تا مخاطب از حیث روحی و روانی و عاطفی آماده نباشد و نوعی خودانگیختگی در او پدیدار نشود و فرد به نوعی باور و خودانگیزی نرسد و درونش پذیرای معروف نگردد هرگونه اقدامی در این راستا بی نتیجه خواهد بود.

فهرست منابع و مآخذ

- (۱) امام جمعه زاده، سیدجواد؛ صادقی، زهرا، «رویکرد انسان‌شناختی و جایگاه آن در دیدگاه پست مدرن»، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین المللی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر رضا، شماره سوم، ۱۳۸۸، ص ۷۵-۱۰۰.
- (۲) باقی، عبدالرضا، «بررسی چالش‌ها و موانع ترویج و احیاء امر به معروف و نهی از منکر»، ۱۳۸۹.
- (۳) حسنی‌سنگانی، عبدالحکیم، «امر به معروف و نهی از منکر در اسلام»، www.khedu.ir، بی‌تا.
- (۴) سجودی، فرزانه، «جامعه‌شناسی زبان و مساله زبان رادیو»، تهران، دانشگاه هنر، ۱۳۸۴.
- (۵) سیدی، محبوبه؛ عرب‌هاشمی، ملیحه، «شناسایی نقش و جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در اندیشه و آثار استاد مطهری و نقش دانشگاه در ترویج و توسعه آن»، ۱۳۸۹.
- (۶) شمس‌علی‌ئی، مریم، «جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در قرآن و سنت»، www.ido.ir، بی‌تا.
- (۷) کامرانی‌راد، امیرحسین، «امر به معروف و نهی از منکر در گفتار و سیره معصومان»، www.abdoljavad.mihanblog.com، بی‌تا.
- (۸) کجباف، محمدباقر، «شیوه‌های نوین امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه روانشناسی و اسلام»، ۱۳۸۹.
- (۹) مرادی، هاجر، «شیوه‌های امر به معروف و نهی از منکر در محیط دانشگاه»، ۱۳۸۹.
- (۱۰) مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، امر به معروف و نهی از منکر، نیروی مقاومت بسیج سپاه، چاپ دوم، ۱۳۷۲.
- (۱۱) معاونت پژوهشی موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه امام خمینی، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ چهارم، ۱۳۷۸.
- (۱۲) میرعظیمی، سیدجعفر، دو فریضه بزرگ امر به معروف و نهی از منکر، قم، مولف، چاپ اول، ۱۳۷۱.
- (۱۳) موسوی خرمی، سیدمصطفی، سیره و اندیشه حضرت زینب، قم: انتشارات دانشگاه قم، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
- (۱۴) مطهری، مرتضی، تاثیر عنصر امر به معروف در نهضت امام حسین، ۱۳۶۰.
- (۱۵) همایون، محمدهادی؛ مطهری‌نیا، محمود، «مساله امر به معروف و نهی از منکر در آخرالزمان جمهوری اسلامی و حکومت جهانی امام عصر»، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۶، ص ۱۸۸-۱۶۱، ۱۳۸۸.
- (۱۶) www.parsianforum.com
- (۱۷) www.tebyan-zn.ir